

Asia: Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi työttömyysturvalain muuttamisesta

valmistelija: Elinvoimajohtaja Sari Niemi, p. 040 480 9187

Lausuntopalvelu.fi

Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi työttömyysturvalakia, työttömyysturvalain muuttamisesta annettua lakia ja kumottavaksi työvoimapalveluiden järjestämisestä annetun lain 12 luku, julkisesta työvoima- ja yrityspalvelusta annetun lain 11 luvun 1 ja 2 § sekä työllisyyden edistämisen kuntakokeilusta annetun lain 13 §. Muutokset koskisivat ansiopäivärahan määrää, palkansaajan työssäoloehdon kertymistä sekä kuntien velvollisuutta järjestää kuntoutus-, koulutus- tai työntekomahdollisuus eräille työttömille työnhakijoille.

Tavoitteet

Pääministeri Petteri Orpon hallituksen hallitusohjelman mukaan hallitus sitoutuu julkisen talouden rahoitusaseman kohentamiseksi vahvistamaan julkista taloutta toimenpidekokonaisuudella, joka vahvistaa julkista taloutta nettomääräisesti kuudella miljardilla eurolla vuoden 2027 tasossa. Neljä miljardia tästä on tarkoitus toteuttaa menosopeutuksilla ja kaksi miljardia työllisyyttä parantavilla toimenpiteillä. Tämän esityksen toimenpiteet ovat osa kannustinloukkujen purkamisen kokonaisuutta, ja niillä tavoitellaan nettomääräisesti noin 298 miljoonan euron menosopeutusta sekä noin 18 700 henkilön työllisyyskasvua. Työllisyyden kasvun arvioidaan vahvistavan julkista taloutta noin 458 miljoonalla eurolla. Yhteensä julkisen talouden arvioidaan vahvistuvan noin 756 miljoonalla eurolla.

Lausuttavaa ansiopäivärahan määrän alentamista koskevasta ehdotuksesta?

Ehdotuksessa ansiopäivärahaa mm. alennettaisiin 80 %:in kahdeksan viikon työttömyysjakson jälkeen. Uudistuksessa ei tunnisteta työvoimansaannin ja työllistymisen tosiallisten mahdollisuuksien alueellisia erityispiirteitä. Pelkosenniemen kunnan alueella on merkittävä määrä matkailun ja sen liitännäisalojen kausityöpaikkoja. Kunta on lähellä täystyöllisyyttä talviesonkina, mutta touko-elokuussa työttömyysaste on tyypillisesti kääntynyt nousuun. Kunnassa ei ole riittävästi ympärivuotisia työpaikkoja pitämään kaikki kausityöntekijät töissä, vaikka talvikaudella on myös työvoimapulaa. Matkailun euromääräinen suhde kesä- ja talvikausien välillä Pyhä-Luoston alueella on noin 20–80, mistä voi päätellä myös työpaikkojen keskittyvän voimakkaasti talveen. Pelkästään Pyhätunturi oy työllistää yli 40 paikallista kausityöntekijää rinnetoimintoihin talvikaudella ja ympärivuotisesti 16 henkilöä. Pitkien välimatkojen vuoksi hakeutuminen kesäksi muihin töihin ei aina ole mahdollista. Mara-alan työpaikkojen palkkatason tyypillisesti matala. Ehdotus osuu Lapin pieniin kausityöluonteisiin kuntiin merkittäväällä tavalla, sillä tulotason heikkeneminen kesän mahdollisen työttömyys- tai osatyöjakson aikana, lapsikorotusten poistuminen ja muut samanaikaiset pientuloisiin kohdistuvat leikkaukset voivat tehdä asumisesta alueella taloudellisesti mahdotonta. Ansiopäivärahan porrastaminen voi joillakin alueella Suomessa aktivoida työllistymiseen, mutta Lapin pienillä paikkakunnilla ei ole valinnanmahdollisuuksia. Ehdotus lisäksi toteutuessaan epätasa-arvoisuutta alueiden ja asukkaiden välillä. Käytännössä ehdotus johtaa siihen, että pienten yritysten kausityövoiman saatavuus alueellisesti vaikeutuu. Uudistus heikentää näin ihmisten itsensä hyvinvointia ja elämän edellytyksiä pohjoisessa, mutta myös matkailualan yritysten työvoimansaantia. Työvoimansaannin vaikeutuminen heikentää myös yritysten investointihalukkuutta ja entisestään vaikeuttaa ympärivuotisten työpaikkojen syntymistä. Ehdotuksen voi arvioida heikentävän syrjäseutujen matkailuvaltaisten kuntien veto- ja pitovoimaa.

Mikäli työttömäksi jäänyt henkilö ei pääse töihin, ansiosidonnaisen päivärahan tason säilyttämiseen tulisi olla mahdollisuus esimerkiksi vahvistamalla omaa osaamista esim. kouluttautumisella. Mikäli hallitus näkee ansiosidonnaisen päivärahan maksatuksen porrastamisen välttämättömänä, tulisi ensimmäistä alenemisaikaa pidentää 170 päivään, jotta henkilöillä säilyisi mahdollisuus jatkaa elämää myös kausityövaltaisilla syrjäisillä paikkakunnilla.

Lausuttavaa palkkatuettua työtä ja työssäoloehdotusta koskevasta ehdotuksesta?

Ehdotuksessa palkkatukijakso ei pääsääntöisesti kerryttäisi työssäoloehdotusta. Työssäoloehdotuksen kerryttäminen tulisi ehdottomasti säilyttää. Ehdotus vaikuttaa täysin kohtuuttomalta ja haitalliselta etenkin Lapin pienillä paikkakunnilla, joissa työpaikkoja on vähän matalasti koulutetuille, ikääntyneille ja muille sellaisille henkilöille, joilla on vaikeuksia työllistyä avoimille työmarkkinoille. Näille ryhmille palkkatuki on ollut käytännössä ainoa mahdollisuus työllistyä, etenkin, jos omaa autoa tai julkista liikennettä ei ole. Työelämän osallisuus eli työllistyminen on merkittävä tekijä syrjäytymisen ehkäisyssä ja se voi myös vähentää sosiaali- ja terveyspalveluiden tarvetta. Yrityksiä tulisi päinvastoin kannustaa työllistämään palkkatuella, ja palkkatukea tulisi kehittää ja sen asemaa nostattaa. Palkkatuki on myös pienten kolmannen sektorin toimijoiden tärkeä, usein ainoa, mahdollisuus ylläpitää yleishyödyllistä toimintaa. Lapin pienillä paikkakunnilla kolmannen sektorin toimijat ovat tärkeitä elinvoima- ja hyvinvointitekijöitä, joiden toimintamahdollisuuksia ei tule heikentää vaan vahvistaa. Ehdotus myös asettaa palkkatuella työllistyneet eriarvoiseen asemaan kuin ns. oikealla palkalla ja vähensyy palkkatuella tehtävän työn arvostusta, millä on vaikutuksia myös työntekijöiden itsetuntoon ja hyvinvointiin. Palkkatukea koskeva muutos voisi vaikuttaa motivaatioon ottaa vastaan työtä ja näin ollen pitkittää työttömyyttä. Palkkatukityöllistämien menettää merkitystä, koska työn vastaanottamisesta tulisi olla hyötyä työnhakijalle ja sen tulisi toimia kannustimena.

Lausuttavaa työllistämismääränsäätelyn ja siihen liittyvän sääntelyn kumoamisesta?

Velvoitetyöllistämistä ei tule kokonaan poistaa, mutta ikärajan nostamista voitaisiin harkita. Kuitenkin velvoitetyöllistämisen ikärajan nostamisesta tulisi ensin saada riittävät, monialaiseen asiantuntijatiimeihin perustuvat selvitykset muutoksen vaikutuksista.

Lausuttavaa työttömyysturvaseuraamuksia koskevasta ehdotuksesta?

Ei lausuttavaa.

Lausuttavaa vaikutuksista kotitalouksiin?

Esityksen heikennysten vaikutukset kotitalouksiin pohjoisen syrjäisillä seuduilla voivat olla merkittävät sekä ihmisille että kuntien elinvoimaan. Tulotason lasku lisää köyhyyttä, vanhempien työttömyys vaikuttaa myös lapsiin. Tulojen vähentyminen voi vaikuttaa esimerkiksi autosta luopumiseen, jolloin sivukyliltä ei pääse töihin eivätkä lapset harrastuksiin. Suurena riskinä on, että perheet muuttavat maaseutupaikkakunnilta kasvukeskuksiin ja heikossa työmarkkina-asemassa olevat henkilöt voivat jatkossa entistä huonommin.

Lausuttavaa esityksen taloudellisista vaikutuksista (ml. vaikutukset julkiseen talouteen, työllisyyteen ja kuntiin)?

Esityksen heikennysten vaikutukset kotitalouksiin pohjoisen syrjäisillä seuduilla voivat olla merkittävät sekä ihmisille että kuntien elinvoimaan ja yritysten toiminta- ja kasvuedellytyksiin. Esitykset sisältävät vain vähän tai ei juuri lainkaan elementtejä, joilla voitaisiin lisätä pienten matkailuvaltaisten kuntien työllisyyttä. Pikemminkin riskinä on vaikeasti työllistyvien työttömien määrän kasvu, matkailualan ja sen liitännäisalojen

(esim. kuljetus, puhtaanapito) sekä rakennusalan työvoimapulan syveneminen paikkakunnilla, joissa täysin ympärivuotisia työpaikkoja on vähän. Jos ihmiset eivät ole töissä, kuntien verotulot vähenevät ja kuntien työllisyshoidon kustannukset nousevat. Paikkakunnilta työnperässä muutto autioittaa pienempiä kuntia, jolloin riskit alueen palvelutason heikkenemiseen laskevat.

Suomessa on käynnissä Työ- ja elinkeinopalveluiden uudistus, jossa kunnille on juuri tarjottu mahdollisuutta lähteä miettimään työllisyshoitoa uudella tavalla. Nyt käsillä oleva esitys heikentää työllistymisen kannustimia ja vaikeuttaa te-palvelu-uudistuksen toteuttamista. Kunnilla on aito halu löytää uusia toimintatapoja työllisyyden hoitoon, mutta tämä uudistus heikentäisi niitä olennaisella tavalla. Kunnilla ja työllisyysalueilla tulisi olla riittävän vakaat näkymät rakentaa uudistusta. Lainsäädännön muutosten vaikutuksia pitäisi seurata pidemmällä aikavälillä. Esimerkiksi kesällä 2023 voimaantulleen palkkatukiudistuksen vaikutuksista ei vielä ole riittävästi tietoa, jota voitaisiin käyttää tämän uudistuksen pohjana.

Työllistymisen edistämiseen tarvittaisiin myös positiivisia kannustimia, joita uudistuksessa ei valitettavasti ole.

Lausuttavaa vaikutuksista toimeenpanijoihin (ml. vaikutukset työttömyysetuuden maksajiin ja julkisen työvoimapalvelun järjestäjään)?

Uusien työllisyysalueiden keinovalikoima supistuu työnhakijoiden työllistymisen tukemisessa. Todellisten työllisyyden hoitoon vaikuttavien uudistusten tekeminen työvoima-alueilla vaikeutuu.

Lausuttavaa muista vaikutuksista (ml. vaikutukset yrityksiin ja muihin työnantajiin)?

Merkittävänä riskinä on, että kausiluontoisten toimialojen työntajayritysten mahdollisuudet saada osaavaa työvoimaa heikkenevät Lapin pienissä kunnissa. Työvoimapula heikentää yritysten halukkuutta jatkaa liiketoimintaansa, kasvattaa sitä ja kehittää toimintaa ympärivuotiseksi. Matalapalkkaisen ja lyhytkestoisen työn vastaanottaminen, mikäli se edellyttää muuttoa paikkakunnalta toiselle houkuttelevuus laskee, koska pendelöinnistä johtuvat kustannukset voivat nousta korkeammiksi kuin jäädä omalle paikkakunnalle esim. peruspäivärahalla.

Lausuttavaa siitä miten muutosten vaikutuksia voitaisiin seurata ja arvioida jälkikäteen?

Uudistusta tulisi ehdottomasti arvioida maaseudun ja Lapin kuntien pito- ja vetovoimaedellytysten näkökulmasta. Ihmisten tulotasoon ja työllistymiseen etuiksi vaikuttavien muutosten osalta tulisi ensin arvioida vaikutuksia edellisestä muutoksesta (kesällä 2023 voimaantullut palkkatukiudistus). Uudistuksella saattaa toteutuessaan olla merkittäviä vaikutuksia pienten kuntien pito- ja vetovoimaan varsinkin silloin, kun työpaikat ovat sesonkiluonteisia ja kohtuullisen välimatkan päässä on vain vähän ympärivuotisia työpaikkoja. Muutosta ja sen yhteisvaikutuksia tulisi arvioida huomattavasti laajemmalla tavalla sekä ennakkoon että jälkikäteen. Muutoksen arviointi voi kuitenkin olla vaikeaa, sillä samaan aikaan on edelleen käynnissä hyvinvointialueiden käynnistymisvaihe sekä työllisyysalueiden suunnittelu.

Lausuttavaa voimaantulosta ja siirtymäsäännöksestä?

-

Muuta lausuttavaa esityksestä?

Esityksen valmistelu- ja lausuntoaika vaikuttavat kohtuuttoman lyhyille. Lisäksi lausuntoaika on ajoittunut lomakaudelle, jolloin kuntien viranhaltijoiden ja luottamushenkilöiden on ollut entistä vaikeampi perehtyä esitykseen.